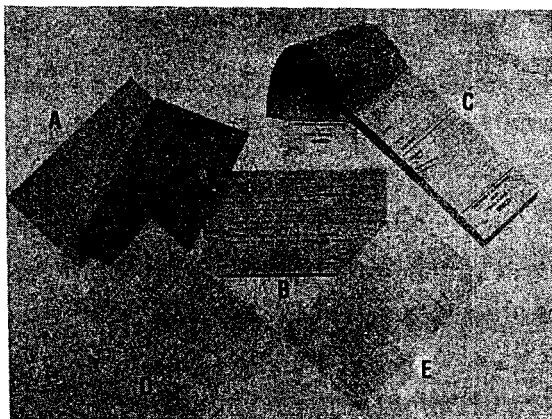

نوشته: طاهره طاهری
کارشناس کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

استاندارد کردن اجرا می‌شود. در این برنامه ناشر اطلاعاتی درباره کتابش قبل از انتشار برای کتابخانه ملی ارسال می‌دارد. کتابخانه ملی برگه فهرست‌نویسی کتاب را برای ناشر ارسال می‌دارد. و ناشر این اطلاعات را پشت صفحه عنوان کتاب چاپ می‌کند. داده‌های فهرست‌نویسی می‌تواند به عنوان پایه و اساس برای ثبت اطلاعات فهرست‌نویسی مورد استفاده قرار گیرد. وظیفه هر کتابدار ایجاب می‌کند که نیاز مراجعه کنندگان خود را به بهترین وجه فراهم آورد. ناشران در حقیقت دست‌اندرکار تجارت کتاب هستند، نه دوستدار کتاب و کتابخوانی. و دید آنها دیدی تجاری است. ولی کتابداران به دلیل کمکی که به فرآیندهای سازماندهی کتاب‌ها در کتابخانه می‌شود همواره از طرفداران فهرست‌نویسی پیش از انتشار بوده‌اند.

تاریخچه

فهرست‌نویسی کتاب‌ها قبل از انتشار اول‌بار در ایالات متحده آمریکا در ژوئن ۱۹۵۸ تحت عنوان فهرست‌نویسی در مأخذ آغاز گردید و به منظور تعیین مشکلات، محاسن و معایب آن به آزمایش گذاشته شد. در برنامه «فهرست‌نویسی در مأخذ» که از ژوئن ۱۹۵۸ تا فوریه ۱۹۵۹ به طول انجامید تعداد ۱۲۰۳ عنوان کتاب از ۱۵۷ ناشر آمریکایی فهرست‌نویسی شد و برای اطلاع از کارایی این برنامه نتایج آن در ۲۰۰ کتابخانه مورد بررسی قرار گرفت. این بررسی برای دستیابی به اطلاعاتی از قبیل مشکلاتی که ناشران در اجرای این برنامه خواهند داشت؛ اشکالاتی که اجرای آن در کتابخانه کنگره به وجود می‌آورد؛ و میزان استفاده کتابخانه‌ها از برگه‌های CIS^۱ انجام پذیرفت.

نتیجه این بررسی نارضایی سه‌جانبه‌ای را نشان داد

شاید بیش از یک دهه و یا حتی دودهمه از زمانی می‌گذرد، که می‌شنویم و می‌خوانیم جهان وارد عصر اطلاعات شده است و لذا بحث اطلاع‌رسانی اهمیتی نظیر خون‌رسانی به بیماران مشرف به موت را یافته است. همگان تشنه اطلاعاتند و اطلاعات به عنوان قدرت مطرح است و بسیاری تصور می‌کنند به زودی خدمات اطلاع‌رسانی چنان شکل پیشرفته‌ای خواهد یافت که نیازهای اطلاعاتی افراد به یک چشم برهم زدن برآورده خواهد شد. آنچه در پرده ابهام می‌ماند این است که اطلاعات سازمان‌یافته و منسجم چگونه حاصل می‌شود. فهرست‌نویسی در کتابخانه‌ها یکی از فعالیت‌های کاربر و نیازمند پرسنل متخصص است. و البته حذف این فرآیند یا کاهش حجم آن می‌تواند بسیار مفید باشد. برای دستیابی به هدف اخیر رانگاناتان فرآیند «فهرست‌نویسی پیش از انتشار» را پیشنهاد می‌کند.

رانگاناتان برآورد کرده که «با انجام فهرست‌نویسی و رده‌بندی پیش از انتشار برای کلیه کتاب‌های داخل هر کشور که ترجیحاً باید توسط کتابخانه ملی آن کشور انجام گیرد، به میزان ۷۹ درصد در نیروی انسانی فنی نظام کتابخانه‌ای در کشور صرفه‌جویی خواهد شد. هم‌چنین از راه مبادله برگه‌های فهرست‌نویسی بین کتابخانه‌های ملی تمام دنیا، ۷۹ درصد در نیروی انسانی فنی در هر نظام کتابخانه‌ای صرفه‌جویی خواهد شد.»

ضروری است که کتابخانه ملی هر کشوری به عنوان کتابخانه مادر و به جهت وجود نیروهای متخصص کتابداری عهده‌دار برنامه‌های فهرست‌نویسی پیش از انتشار باشد. که خود الگویی مناسب برای دیگر کتابخانه‌هاست.

توسعه برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار به وسیله شماری از کتابخانه‌های ملی در سراسر جهان به منظور

(ناشران، کتابخانه‌ها، استفاده‌کنندگان). ناشران مدعی بودند که فرستادن نمونه کتاب جهت فهرست‌نویسی به کتابخانه کنگره و اضافه کردن برگه فهرست‌نویسی پس از وصول از کتابخانه کنگره به ثبت صفحه‌عنوان کتاب باعث می‌شود کتابی که کاملاً آماده انتشار است مدتی در انتظار برگه فهرست‌نویسی بماند و این تأخیر در زمان نشر، قیمت تمام‌شده هر کتاب را به طور متوسط ۱۵ دلار افزایش می‌دهد. با توجه به این که مثلاً در سال ۱۹۵۹ تعداد انتشارات ایالات متحده به ۳۰ هزار عنوان می‌رسید، مجموعاً اختلاف قیمتی در حدود ۴۵۰ هزار دلار در سال در هزینه انتشارات در آمریکا به وجود می‌آمد که این افزایش‌ها از نظر تجاری قابل توجیه نبود.

از نظر کتابخانه کنگره مشکلات دیگری مطرح بود. بدین شکل که در حین فهرست‌نویسی بر اساس نمونه‌های چاپی، کتابخانه کنگره دریافت که برای آنکه بتواند انتشارات هر سال را به موقع فهرست‌نویسی نماید و ضمناً (بین ۲۴ تا ۴۸ ساعت) لازم بود که هر روز ۱۲۰ عنوان کتاب در کتابخانه کنگره فهرست‌نویسی شود. و این کار حدود ۲۵۰ تا ۳۰۰ هزار دلار در سال مخارج اضافی برای کتابخانه کنگره به بار می‌آورد و کتابخانه کنگره چنین امکانی را در اختیار نداشت.

از نظر استفاده‌کنندگان نیز «فهرست‌نویسی در مآخذ» بدون عیب و نقص نبود. بررسی برگه‌های ۱۲۰۳ عنوان فهرست‌شده روشن کرد که مشخصات کتابشناسی بیش از نصف برگه‌ها اشتباه است و هنگام فهرست‌نویسی لازم بود تغییراتی در آنها به عمل آید. بدین ترتیب برنامه آزمایشی فهرست‌نویسی در مآخذ با شکست روبرو شد و از ادامه آن خودداری گردید.

با چنین تجربه‌ای تصور می‌رفت که انجام این فکر برای همیشه فراموش شود. ولی اساس آن چنان منطقی و متحکم بود که در صورت موفقیت تحولی عظیم در وضع کتابخانه‌ها بوجود می‌آورد. به همین دلیل ده سال بعد دوباره ماجرا از سر گرفته شد. این بار برای جلوگیری از بروز هرنوع اشتباه مطالعات دامنه‌دارتری آغاز شد.

برای اطلاع از عکس‌العمل کتابداران و ناشران در مقابل فهرست‌نویسی پیش از انتشار پرسشنامه‌هایی تهیه شد. پرسشنامه اول به ۳۹۱ کتابخانه از ۱۸ نوع مختلف و پرسشنامه دوم برای ۲۷۳ مدیر و ۴۸۱ مسؤول بنگاه انتشاراتی

ارسال شد. جواب‌هایی که دریافت شد کاملاً رضایت‌بخش بود. جوابی که کتابخانه‌ها داده بودند نشان داد که ۶۵ درصد کتابخانه‌ها از بکار بردن اطلاعات فهرست‌نویسی پیش از انتشار اظهار خوشنودی می‌کنند. بررسی پرسشنامه‌ها نشان داد که برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار بودجه فهرست‌نویسی کتابخانه‌ها را بین ۷۵ (مثلاً در مورد کتابخانه‌های عمومی کوچک) تا پنجاه هزار دلار تقلیل خواهد داد.

پرسشنامه‌هایی که برای ناشران فرستاده شد از نوع دیگری بود. آنها باید موافقت خود را برای همکاری و شرکت در چنین برنامه‌ای اعلام می‌کردند. پس از جلسات بحث و گفتگویی که صورت گرفت صد ناشر در همان مرحله اول قبولی خود را اعلام کردند. به تدریج بر تعداد ناشرانی که به این برنامه پیوستند رو به فزونی گذاشت. نگرانی ناشران از پیوستن به برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار به این دلیل بود که می‌ترسیدند مبادا چاپ اطلاعات CIP در کتاب، زمان انتشار را به تعویق اندازد. کتابخانه کنگره برای رفع این نگرانی قبول کرد که از لحظه دریافت اطلاعات لازم، حداکثر تا ده روز اطلاعات فهرست‌نویسی را به ناشر برگرداند تا بدین ترتیب تأخیری در امر چاپ و انتشار کتاب رخ ندهد.

پس از مطالعات اولیه و با توجه به نیازی که در این مورد احساس شده بود برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار در ایالات متحده آمریکا در اول ژوئیه ۱۹۷۱ برای بار دوم باز به طور آزمایشی شروع بکار کرد.

بدین ترتیب ناشرانی که در این برنامه شرکت کردند متعهد شدند که اطلاعات فهرست‌نویسی تهیه‌شده به وسیله کتابخانه کنگره را پشت صفحه‌عنوان چاپ کنند. «طرح مارک^۲ MARC Project» نیز طوری برنامه‌ریزی شد که اطلاعات CIP روی نوارهای مارک ضبط شود. کتابخانه‌هایی که نوارهای مزبور را دریافت می‌کردند می‌توانستند این اطلاعات را ماه‌ها قبل از انتشار کتاب بدست آورند. پس از نشر و ارسال کتاب به کتابخانه کنگره اطلاعات اولیه تکمیل و مجدداً به نوارهای مارک داده می‌شود. و بدین ترتیب کتابخانه‌ها می‌توانند به محض دریافت کتاب اطلاعات فهرست‌نویسی آن را نیز از نوارهای مارک استخراج کنند.

به هرحال برای اجرای برنامه آزمایشی فهرست‌نویسی

پیش از انتشار قرار شد کتابخانه کنگره از مؤسسانی که مایل به اجرای چنین برنامه‌ای هستند کمک مالی بگیرد و فقط زمانی که مفید بودن و موفقیت این برنامه تضمین شد، کتابخانه کنگره بودجه لازم را برای ادامه آن از طرف دولت دریافت کند. به همین مناسبت برای کمک به موفقیت این برنامه مبلغ ۴۰۰ هزار دلار بودجه ویژه به کتابخانه کنگره داده شد، تا کتابخانه کنگره بتواند مدت دو سال، از ژوئیه ۱۹۷۱ تا ژوئن ۱۹۷۳، برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار سالیانه ۳۰ هزار عنوان کتاب را که تقریباً اکثر انتشارات ایالات متحده را در بر می‌گرفت اجرا کند.

طرح فهرست‌نویسی پیش از انتشار با استفاده از تجربیات فهرست‌نویسی در مآخذ با دقت نظر بیشتری شروع شد و امیدهای فراوانی نیز به موفقیت آن بسته شده است. در برنامه جدید فهرست‌نویسی پیش از انتشار مطالبی که به عنوان اطلاعات CIP در کتاب ارائه می‌شود عبارتند از:

سرشناسه

عنوان (عنوان اصلی، بدون عنوان‌های فرعی یا برابر، و غیره).

عنوان فروست

توضیحات (کتابشناسی، وابستگی، و غیره)

سرعنوان‌های موضوعی بر اساس فهرست سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره آمریکا

شناسه‌های افزوده

شماره رده‌بندی کتابخانه کنگره همراه با نشانه مؤلف

مربوطه

شماره رده‌بندی دهدهی دیویی

شماره سفارش برگه کتابخانه کنگره آمریکا

شماره ISBN

حذف مطالب اضافی دیگری که در فهرست‌نویسی در مآخذ ضبط می‌شد (مطالبی از قبیل تعداد صفحات، تصاویر و غیره) به این دلیل صورت گرفت که بیشترین تعداد اشتباهات در برنامه CIS در مورد ذکر مشخصات ظاهری صورت گرفته بود. این اطلاعات را هر فهرست‌نویسی به راحتی می‌تواند از خود کتاب استخراج کند و حذف آن لطمه‌ای به مفید بودن

اطلاعات CIP نمی‌زند. یعنی زحمات علمی فهرست‌نویسی توسط کتابخانه کنگره انجام می‌گیرد. محل ضبط این اطلاعات در کتاب پشت صفحه عنوان است و در بالای قسمتی که این اطلاعات ضبط می‌شود عنوان Library of Congress Cataloging in Publication Data می‌آید. واضح است که فهرست‌نویسی پیش از انتشار نقایص و معایبی دارد ولی لزوم آن به هرحال به شدت احساس می‌شود. به همین مناسبت این برنامه علاوه بر ایالات متحده آمریکا در بعضی از کشورهای دیگر نیز به اجرا درآمد. البته در هر کشور برنامه‌ای بر اساس نیازهای ملی و امکانات مادی و شرایط کشوری تهیه شده است. اطلاعاتی که به دست آمده است نشان می‌دهد که فهرست‌نویسی پیش از انتشار علاوه بر آمریکا در کشور اتحاد جماهیر شوروی سابق، برزیل، استرالیا انجام می‌گیرد. انگلستان، آلمان و کانادا و ایران در تدارک مقدمات اجرای چنین برنامه‌ای هستند.

اتحاد جماهیر شوروی سابق

در فهرست‌نویسی پیش از انتشار بیشتر متوجه کتاب‌های مورد نیاز کتابخانه‌های عمومی بود. ناشران این کتابها موظف بودند که اطلاعات فهرست‌نویسی کتاب را در کتاب چاپ کنند و یا برگه‌های لازم را از یک سازمان فهرست‌نویسی مرکزی خریداری کنند و به ضمیمه کتاب برای کتابخانه عمومی مربوطه ارسال دارند. بدین ترتیب مراکز فهرست‌نویسی و ناشران روابط کاملاً نزدیک و مؤثری دارند. از جمله کتابخانه لنین به ناشران در امر فهرست‌نویسی کتاب‌های آنها کمک‌های قابل توجهی می‌کرد. این معاضدت بیشتر به وسیله تشکیل جلسات مشاوره، ارائه کلاس‌های درسی فهرست‌نویسی و یا تهیه کتاب راهنمای فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتاب‌ها در مؤسسات انتشاراتی بود. البته در این میان مسائلی از قبیل استانداردهای فهرست‌نویسی (قواعد فهرست‌نویسی توصیفی، سرعنوان‌های موضوعی، شماره رده‌بندی و ...) در موفقیت این برنامه سهم اساسی داشتند به همین مناسبت در این جا نیز عقیده متخصصان امر بر این بود که فهرست‌نویسی پیش از انتشار در صورت امکان بایستی توسط سازمانی که کتابشناسی ملی را منتشر می‌کند صورت گیرد، در غیر این

صورت بهتر است توسط یک سازمان کتابشناسی یا حداقل یک کتابخانه عظیم عملی شود.

برزیل

در برزیل برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار از اول ژوئیه ۱۹۷۱ شروع شد. البته این واقعه جدیدی نبود و قبلاً هم که در کتاب‌های چاپ برزیل برگه فهرست‌نویسی چاپ می‌شد، ولی از سال ۱۹۷۱ به بعد این برنامه با تداوم بیشتر انجام پذیرفت. برگه‌های فهرست‌نویسی شده پیش از انتشار مشخصات کامل کتابشناختی کتاب را در بر دارد. کلیه مشخصات ظاهری حذف می‌شود، اطلاعات اضافی فقط توسط یک یا دو لغت ضبط می‌شوند. مثلاً کتابنامه، سرعنوان‌های موضوعی و شناسه‌های اضافی ذکر می‌شوند؛ به کتاب‌ها شماره رده‌بندی دهمی دیویی و شماره رده‌بندی دهمی جهانی داده می‌شود. ضمناً چون تعداد زیادی از کتابخانه‌های برزیل از فهرست رده‌ای استفاده می‌کنند و نمایه‌سازی کتابخانه‌ها به صورت نمایه زنجیری است به شماره‌های رده‌بندی نمایه زنجیری نیز اضافه می‌شود. شناسه‌ها بر اساس قواعد فهرست‌نویسی انگلو-آمریکن و اصول پاریس تعیین می‌شود. در برزیل آنچه جالب است این که این کار را سه کتابدار به طور نیمه‌وقت شروع کردند و مرکز Camara Brasileira do Livro (CBL) در این راه به آنها کمک کرد و ناشران و به ویژه ناشران بزرگ هم تا اندازه‌ای به پیشبرد این برنامه کمک کردند.

استرالیا

پس از ایالات متحده آمریکا، اتحاد جماهیر شوروی سابق و برزیل، استرالیا چهارمین کشوری است که برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار را اجرا می‌کند. این برنامه در ابتدا با فهرست‌نویسی انتشارات یکی از ناشران استرالیایی به نام ButterWorth شروع شد. ضمناً انتشارات خود کتابخانه ملی استرالیا نیز قبل از انتشار فهرست‌نویسی می‌شوند. پس از این برنامه آزمایشی و تصمیم به اجرای برنامه فهرست‌نویسی پیش از انتشار با ناشران مختلف تماس گرفته شد و ۳۶ ناشر استرالیایی در این برنامه شرکت کردند.

ایران

در ایران پیشینه فهرست‌نویسی پیش از انتشار احتمالاً به سال ۱۳۴۵ باز می‌گردد. در این سال به همت آقای ایرج افشار که مسئولیت کتابخانه مرکزی و سازمان انتشارات دانشگاه تهران را بر عهده داشتند فهرست توصیفی کتاب‌ها به صورت نواری باریک روی مقوایی نازک چاپ شده و با متن کتاب صحافی می‌شد. همچنین در سال ۱۳۴۹ انتشارات خانقاه نعمت‌الهی نیز دارای فهرست برگه‌ای ساده و ابتدایی بودند که حاوی قسمت توصیفی و قسمت تحلیلی بود ولی شماره رده‌بندی نداشت.

کار فهرست‌نویسی کتاب‌های این خانقاه را آقای ابراهیم دیباجی انجام می‌دادند. بدیهی است که در آن هنگام اشکالات کار بسیار نادر بود، چون از یک طرف حجم کار چندان زیاد نبود و از طرف دیگر تنوع موضوعی اندک بود و کلیه انتشارات این سازمان راجع به عرفان در اسلام بود. ولی البته سایر مشکلات فهرست‌نویسی از قبیل تعیین سرشناسه و شناسه‌های افزوده وجود داشت.

در سال ۱۳۶۵ در سمینار اطلاعات در خدمت دفاع مقدس مسئله اجباری شدن فهرست‌نویسی پیش از انتشار از طرف مسئولین وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مطرح شد ولی به جهت نیاز به فعالیت‌های فرهنگی و زیربنایی اجباری شدن آن موکول به آینده گردید. در فاصله سالهای ۱۳۶۵-۱۳۷۷ برخی مؤسسات دولتی و ناشرین خصوصی به امید این که آثار آنها با سرعت بیشتری در قفسه کتابخانه‌ها قرار گیرند و مورد استفاده واقع شوند داوطلبانه اقدام به این کار نمودند. طبیعی است که سطح فهرست‌نویسی پیش از انتشار این کتاب‌ها با توجه به توان فرد فهرست‌نویس متفاوت است و از یکدستی برخوردار نیست و شاید در اغلب موارد هم قابل استناد نباشد. از طرفی جهت بهبود امر فهرست‌نویسی و یکدست کردن اطلاعات کتابشناختی کتابخانه ملی کار فهرست‌نویسی پیش از انتشار را به طور محدود و پراکنده از سال ۷۴ شروع کرد.

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از سال ۷۱ طرح آزمایشی فهرست‌نویسی پیش از انتشار را با برخی از ناشرین دولتی مثل انتشارات وزارت خارجه، مرکز نشر و سروش و ... به طور رایگان به اجرا گذاشت و بعد از موفقیت‌آمیز بودن طرح

تحويل می‌گردد. ضمناً کارهای رسیده از مراکز مورد بحث به آنها عودت داده می‌شود و ناشرین با مراجعه به آنجا کارهای خود را تحويل می‌گیرند. در مورد کارهای مربوط به شهرستانها در صورت داشتن دورنگار از این طریق برای آنها ارسال می‌شود. (البته در موارد فوری و موارد ممکن برای سایر ناشرین نیز از همین شیوه استفاده می‌شود).

با توجه به گستردگی روزافزون کار، فضا و امکانات برای این کار بسیار کم و محدود است و لذا همه بخش‌های درگیر در این کار با تمام توان، وقت و انرژی بسیاری مصرف می‌کنند. به این ترتیب با اختصاص فضا و امکانات مخصوص به این کار، می‌توان کار را به شکلی بهتر از این ارائه داد. مطلب دیگر این که بعضاً فاصله زمانی تحويل آثار از سایر مراکز به این بخش بسیار زیاد است و طی مراحل مورد نیاز برای کار نهایی، مدت زمان لازم برای تحويل فهرستبرگه به ناشران را افزایش داده و باعث شکوه و شکایت آنها شده است.

از طرفی ناشرین نسبت به این کار مهم آگاهی و بینش لازم را ندارند و توجیه نشده‌اند. اگر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از قبل آنها را از این برنامه مطلع می‌کرد، بسیاری از ابهامات و شکایات کمتر می‌شد. پس می‌توان گفت اگر هماهنگی بین امکانات و کار، و همچنین بین وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و کتابخانه ملی بیشتر بود، و برنامه‌ریزی این کار با در نظر گرفتن تمامی جوانب کار و توانایی‌ها صورت می‌گرفت. هم ناشرین و هم دست‌اندرکاران این بخش با مشکلات فزاینده امروز مواجه نبودند. از مشکلات دیگر این کار این است که تمام مراحل را که یک اثر چاپ اول باید طی کند در مورد کتابهای تجدید چاپی نیز صادق است، و لذا این نوع کتاب‌ها به خصوص کتاب‌های درسی (که گاهی هرفته چاپ می‌شوند) باعث دوباره کاری و اتلاف وقت می‌شوند.

نتیجه و فواید C.I.P

۱- هر کتاب فقط یک‌بار فهرست‌نویسی شده و کتابخانه‌های دیگر از فهرستبرگه آن بهره‌مند و از دوباره کاری جلوگیری می‌شود.

۲- روش ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشناختی کتاب به صورت یک‌دست و استاندارد درمی‌آید. و این کمکی است

از اول مهرماه جاری (سال ۷۷) طبق مصوبه هیأت وزیران کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به طور جدی مسئله فهرست‌نویسی پیش از انتشار را پیگیری کردند^۳. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به ناشران اعلام کرد کتاب‌هایی می‌توانند مجوز چاپ از این وزارتخانه را بگیرند که کتابهایشان دارای اطلاعات فهرست‌نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران باشد. در غیر این صورت مجوز چاپ داده نخواهد شد. برگه فهرست‌نویسی (CIP) باید در قسمت بالای شناسنامه کتاب و پشت صفحه عنوان چاپ شود. اجرای این کار به عهده معاونت خدمات فنی و عمومی کتابداری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران است. به این صورت که ناشرین مستقیماً به بخش فهرست‌نویسی پیش از انتشار واقع در ساختمان نیاوران، میدان نیاوران مراجعه کرده و پرسشنامه‌ای را که حاوی اطلاعات مورد نیاز برای فهرست‌نویس است را پر کرده و همراه با یک نسخه از اثر چه به صورت دست‌نویس، یا چاپی و یا حتی اوزالید به این بخش تحويل می‌دهند و رسیدی برای ارائه به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به منظور جلوگیری از اتلاف وقت دریافت می‌دارند. در ابتدای کار، تحويل برگه فهرست‌نویسی به ناشران حدود یک هفته به طول می‌انجامید. اما با توجه به حجم روزافزون گاهی به زمانی بیش از این نیاز است. از طرفی برای سرعت بیشتر کار، ناشران می‌توانند علاوه بر مراجعه به ساختمان نیاوران به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، پژوهشگاه علوم انسانی، ساختمان سی‌تیر (کتابخانه ملی)، و کتابخانه سازمان انرژی اتمی و هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور نیز مراجعه کنند زیرا در این مراکز نیز فهرست‌نویسی (CIP) انجام می‌گیرد. و سپس برای کنترل نهایی به ساختمان نیاوران ارسال می‌شود، که خود باعث افزایش حجم کار و منتج به تأخیر در ارسال بزرگه فهرست‌نویسی به ناشر می‌شود.

بعد از انجام کار فهرست‌نویسی و کنترل آنها توسط فهرست‌نویسان متبخر سرانجام ۲ عدد فهرستبرگه به بخش فیپا تحويل داده می‌شود که یکی از آنها به پرسشنامه مخصوص فیپا که توسط ناشرین پر شده الصاق و در بخش مزبور بایگانی می‌شود و برگه دوم به همراه متن کتاب به ناشر

کتابهایی که از این تاریخ اقدام به چاپ آنها می‌نمایند، همراه با «فهرست‌نویسی پیش از انتشار» و «شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک)» منتشر نمایند.

۳- ضوابط اجرایی و مشخصات فنی فهرست‌نویسی پیش از انتشار توسط کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران تهیه و ارایه خواهد شد.

۴- مسئولیت تأیید نهایی فهرست‌های تهیه‌شده برای کتب بر عهده کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

۵- ضوابط اجرایی و نحوه استفاده از شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک) توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه و به نحو مقتضی در اختیار ناشران قرار خواهد گرفت.

۶- مسئولیت اجرای طرح استفاده کلیه ناشران از شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک) بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی خواهد بود.

رونوشت به دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس‌جمهور، دفتر معاون اول رئیس‌جمهور، دفتر ریاست قوه قضاییه، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس‌جمهور، دفتر معاون اجرایی رئیس‌جمهور، دبیرخانه، مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان محاسبات کشور، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، کلیه وزارتخانه‌ها، سازمانها و مؤسسات دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، دفتر هیأت دولت و روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران ابلاغ می‌شود.

پیوست شماره ۲

آئین‌نامه اجرایی فهرست‌نویسی پیش از انتشار

پیرو تصویب‌نامه شماره ۱۲۶۶۷۵/ت ۱۶۴۳۵ هـ مورخ ۱۳۷۵/۱۲/۸ هیئت محترم وزیران که در آن کلیه ناشران دولتی و غیردولتی را موظف به فهرست‌نویسی پیش از انتشار کتاب‌های منتشره کرده است و با توجه به بند ۴ این تصویب‌نامه که مسئولیت تأیید نهایی فهرست‌های تهیه‌شده و همچنین تعیین ضوابط اجرایی آنرا به عهده کتابخانه ملی محول کرده است آئین‌نامه اجرایی فهرست‌نویسی پیش از انتشار به شرح ذیل ابلاغ می‌شود:

مهم در راه ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی.

۳- نیروهایی که از کار سنگین فهرست‌نویسی رها می‌شوند می‌توانند در قسمت‌های دیگر کتابخانه مشغول به کار و ارائه خدمات گردند، و موجب ارتقاء سطح کیفی کتابخانه شوند، تا کتابخانه به این ترتیب پویایی لازم را بدست آورد.

۴- در نهایت موجب صرفه‌جویی در وقت، نیروی انسانی و هزینه‌ها می‌شود.

۵- کتاب‌ها پس از توزیع به سرعت می‌توانند جای خود را در قفسه کتابخانه‌ها باز کنند و در دسترس مراجعین به کتابخانه قرار گیرند.

پیشنهادهای

- ۱- سمینارهای آموزشی یک‌روزه برای ناشران
- ۲- برگزاری جلسات گفتگو با ناشران درباره اهمیت این کار و حتی جلب کمک مالی ایشان
- ۳- انتشار راهنمای کم‌حجم برای ناشران
- ۴- فراهم آوردن امکانات فنی بیشتر برای سرعت بخشیدن به فهرست‌نویسی و استفاده از نیروهای کارآمدتر.

پیوست شماره ۱

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۵/۱۲/۵ بنا به پیشنهاد شماره ۱۰۰/۶۲۹۰ ک مورخ ۱۳۷۴/۱۲/۱۶ کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب نمود:

۱- در این تصویب‌نامه واژه‌های زیر دارای تعاریف مربوط می‌باشند:

الف) کتاب: هر اثر چاپی غیرادواری که به منظور ارایه به عموم انتشار یافته و بیش از (۲۵) صفحه داشته باشد.

ب) فهرست‌نویسی پیش از انتشار: تهیه اطلاعات کتاب‌شناختی قبل از چاپ و انتشار اثر، که معمولاً در پشت صفحه‌عنوان چاپ می‌شود.

۲- کلیه ناشرین اعم از دولتی و غیردولتی موظفند

ماده (۱) تعاریف

کتاب - هر اثر چاپی غیرادواری که به منظور ارائه به عموم انتشار یافته و بیش از ۲۵ صفحه داشته باشد.

فهرست نویسی پیش از انتشار (فیپا) - فهرست نویسی پیش از انتشار عبارت است از تهیه اطلاعات کتابشناختی لازم برای شناسایی و بازیابی یک کتاب بر مبنای ضوابط و استانداردهای بین المللی قبل از انتشار، اثر فهرست نویسی پیش از انتشار حاصل همکاری تنگاتنگ ناشران با سازمانی است که تهیه کتابشناسی ملی را بر عهده دارد.

صفحه عنوان - در کتابهای فارسی، اولین صفحه دست چپ کتاب که عنوان کامل، عنوان فرعی، نام نویسنده به طور کامل به انضمام درجه و مقام علمی او، ویرایش، نام ناشر، و تاریخ نشر روی آن قرار می گیرد.

صفحه حقوق - پشت صفحه عنوان علاوه بر مطالب مربوط به صفحه عنوان شامل مشخصات ویرایش های دیگر نام چاپخانه و نشانی، نام لیتوگراف و صحاف و جزئیات مربوط به کاغذ، حروفچینی، توزیع، تیراژ، قیمت، شماره استاندارد بین المللی کتاب (شابک)، و اطلاعات مربوط به حق مؤلف (در کشورهایی که اجرا می شود) و در مورد کتابهای ترجمه شده اطلاعات مربوط به اثر اصلی نیز چاپ می شود.

فهرستبرگه - طبق تعاریف بین المللی برگه ای است در قطع ۱۲/۵×۷/۵ حاوی اطلاعات مستند کتابشناختی برای نگهداری در برگه دان عمومی کتابخانه که کاربران با مراجعه به آن اثر مورد نظر خود را بازیابی می کنند. از نظر این آئین نامه برگه ای است که با اطلاعات مستند کتابشناختی برای چاپ در پشت صفحه عنوان به ناشر تحویل می شود.

شماره تأیید کتابخانه ملی - شماره ای است که در گوشه پایین سمت چپ فهرستبرگه قرار دارد، شامل یک حرف و دو بخش عددی است. به عنوان مثال ۶۵۲-۶۷م که م = کتابخانه ملی، ۶۷ = سال ۱۳۶۷ و ۶۵۲ = ششصد و پنجاه و دومین کتابی که در سال ۶۷ در کتابخانه ملی فهرست و به ثبت رسیده است.

مراکز فهرست نویسی پیش از انتشار (فیپا) - کتابخانه ها، مراکز اطلاع رسانی، شرکت های خدمات کتابداری

و اطلاع رسانی، افراد متخصص و غیره که صلاحیت آنها برای ارائه خدمات فهرست نویسی پیش از انتشار به تأیید کتابخانه ملی رسیده است، در حکم نماینده کتابخانه ملی در سراسر کشور عمل می کنند و ناشران متقاضی می توانند از خدمات آنان بهره مند شوند.

ماده (۲) هدف

هدف از فهرست نویسی پیش از انتشار ایجاد دقت، صحت، سرعت و یکدستی در امور فهرست نویسی و پیشگیری از دوباره کاری در کتابخانه ها است که نتیجتاً مقدار قابل توجهی از بودجه کتابخانه ها صرفه جویی خواهد شد و کارمندان متخصص کتابخانه ها می توانند اهم اوقات خود را صرف خدمات به مراجعان و ایجاد شبکه های اطلاع رسانی کنند.

ماده (۳)

برای انجام فهرست نویسی ناشران می توانند پرسشنامه فهرست نویسی پیش از انتشار را که کتابخانه ملی تهیه کرده است، برای هر کتاب در دست انتشار به طور کامل، دقیق و صحیح تکمیل کرده، همراه با اصل کتاب یا چکیده کامل از اثر همراه با تصویر صفحه عنوان و فهرست مطالب کتاب در اختیار مراکز فهرست نویسی پیش از انتشار قرار دهند.

تبصره ۱: درباره آثار ترجمه شده ارائه اصل اثر و یا تصویر صفحه عنوان و صفحه حقوق کتاب اصلی الزامی است.

ماده (۴)

مراکز فهرست نویسی پیش از انتشار حداکثر ظرف مدت ۷ روز کاری فهرستبرگه استاندارد را با شماره کتابخانه ملی به ناشر تحویل خواهند داد.

ماده (۵)

کلیه ناشران می توانند رأساً کتابهای در دست انتشار خود را طبق استانداردهای کتابداری فهرست کرده و سپس برای تأیید و اخذ شماره، فهرستبرگه تهیه شده را به همراه اصل کتاب یا تصویر صفحه عنوان و فهرست مطالب به یکی از مراکز فهرست نویسی کتابخانه ملی ارائه دهند.

ماده (۶)

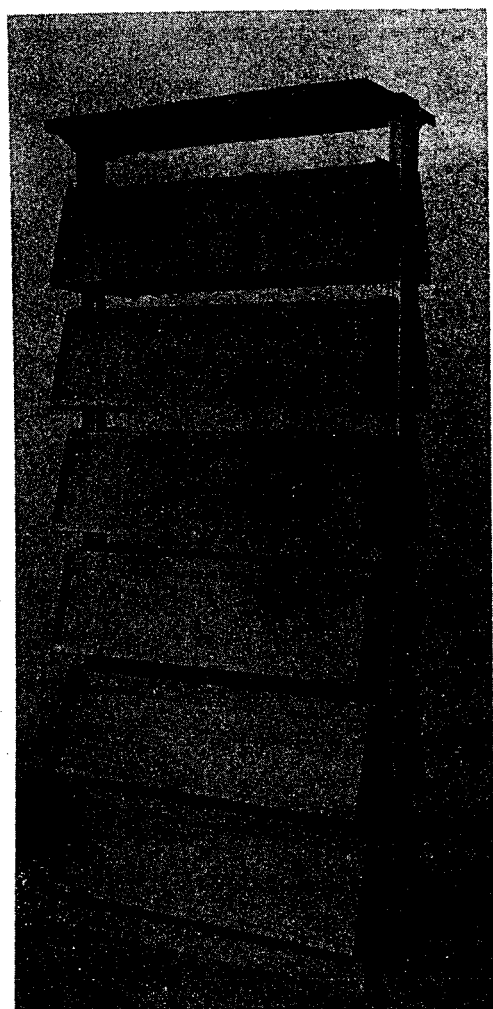
چاپ فهرستبرگه تأییدشده از سوی کتابخانه ملی به همراه شماره آن در پشت صفحه عنوان کلیه کتابها الزامی بوده و در متن آن بدون هماهنگی کتابخانه نباید هیچ‌گونه تغییری داده شود.

ماده (۷)

انجام کلیه امور فهرستنویسی رایگان خواهد بود.

ماده (۸)

مشخصات مراکز فهرستنویسی پیش از انتشار همه‌ساله از طریق جراید به اطلاع ناشران محترم خواهد رسید.

کتابنامه

- ۱- استفاده از اطلاعات کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
- ۲- شادمان، زهرا «فهرست‌نویسی پیش از انتشار»، نامه انجمن کتابداری، س ۱۳۵۴.
3. Cataloging-in-Source in Encyclopedia of library and information Science, New York: Morul Dekker, Inc. pp 231-241
4. ARLENF. TAYLOR "CIP. Cataloguing-in-Publication" in World Encyclopedia of Library as Information Services, PP 181.

یادداشت‌ها

1. Cataloging in Source (CIS)
۲. طرح مارک عبارت است از انتقال اطلاعات فهرستنویسی برگه‌های کتابخانه کنگره روی نوارهای مغناطیسی و بازپس گرفتن آنها به وسیله رایانه. این طرح ابتدا در سال ۱۹۶۴ شروع شد و اولین نوار مارک در سال ۱۹۶۶ به بازار آمد. لکن چون از نظر تجارتنی مقرون به صرفه نبود و نیز به خاطر اشکالات دیگر توزیع آنها متوقف گردید. این طرح اولیه به مارک یک (MARC 1) معروف شد. طرح مارک دو از سال ۱۹۷۰ آغاز به کار کرد و نوارهای آن در سال ۱۹۷۱ با موفقیت کامل به هفت بازار آمد. هم‌اکنون بسیاری از کتابخانه‌های دنیا از نوارهای مارک دوم و خدمات آن استفاده می‌کنند.
- ۳- تصویر مصوبه هیأت وزیران و آئین‌نامه اجرایی آن در پایان مقاله می‌آید.